

БРУНО ЯШЕНСКИ (1901–1939), чието истинско име е Виктор Бруно Зисман, е роден на 19 юли 1901 година в Климонтув, малко и западнало старо градче в околностите на Сандомеж. Син е на провинциален лекар, който през 1914 година се преселва в Москва. Там младият Бруно завършва средното си образование в полска гимназия. Също там той се среща за пръв път с литературния авангард. Когато през 1918 година Полша получава независимост, младият поет се завръща и започва следването си в Ягелонския университет, Краков. Свързва се с други млади краковски творци и става един от главните инициатори на полския футуризъм. През 1919 г. основа

ват клуб "Катаринка" ("Katarzynka"). Б. Яшенски става автор на програми и манифести, които на висок глас заявяват раждането на ново течение в полската поезия.

Макар че за пръв полски футурист се смята Я. Янковски с творбите му от 1913 г., то едва през 1918–1919 г. футуризмът като движение се оформя в Краков предимно от Бруно Яшенски, Титус Чижевски (по-сетне – формист), Станислав Млодоженец и др. Почти едновременно се създава и варшавският футуристичен център начело с Анатол Стерн и Александер Ват.

От 1923 г. Бруно Яшенски е свързан с комунистическата левица, работи като редактор на литературния отдел на вестник "Трибуна Роботнича" ("Trybuna Robotnicza") в Лвов (тогава полски град). Сътрудничи на левия вестник "Нова Култура" ("Nowa Kultura"). Понеже цензурата и полицията започват да го притесняват, Яшенски емигрира във Франция и се включва в дейността на Френската комунистическа партия, като работи сред полската емиграция. През 1927 г. основава агитационен театър – "Полска работническа сцена" ("Polska Scena Robotnicza"). Френските власти го екстрадират и той се установява трайно в СССР (1929 г.). Оттогава започва да пише на руски език. Приема съветско гражданство. През 1934 г. става член на централното ръководство на Съюза на съветските писатели. През известните със сталинския терор години Бруно Яшенски става неудобен поради по-широките си възгледи, оклеветен е, арестуван е (1937 г.) по фалшиви политически обвинения и го осъждат на 15 години концентрационен лагер. Предполагало се, че по пътя към лагера се разболява от тиф и умира близо до Владивосток (1939 г.). Но според по-нови източници е бил разстрелян още през 1937 г. Реабилитиран е едва през 1956 г. Дотогава неговите произведения не се издават.

Първата стихосбирка на Б. Яшенски – "Обувка в ревера" ("But w butoniérce", 1921) – е близка по дух и маниер до руските футуристи. Сантиментално-декадентска поза, свързана с възхищението от техническата цивилизация, от града. Хиперболизация. Във формата се придържа към силаботоническото и тоническото стихосложение. Стремез към стилистични дисонанси и словотворчество. Следват поемата "Песен за глада" ("Piesn o głodzie", 1922), стихосбирката "Земя наляво" ("Ziemia na lewo", 1924), силно повлияна от поезията на Маяковски, поемата "Слово за Якуб Шела" ("Słowo o

Jakubie Szeli", 1926), в която личи откривателско използване на поетиката на народната песен. По това време дебютира и в областта на прозата с "Краката на Изолда Морган" ("Nogi Izoldy Morgan", 1921).

След 1929 година Яшенски пише романите "Изгарям Париж" ("Palę Paryż", 1929), "Човекът сменя кожата си" ("Człowiek zmienia skórę", 1933), "Заговорът на равнодушните" ("Zmowa obojętnych"), който остава незавършен. От този период е и пиесата "Балът на манекените" ("Bal manekinów", 1931). Превежда на полски стихове на Маяковски и Есенин.

У нас е представен добре с прозата и слабо с поезията си. Още през 1956 г. издателство "Народна култура" издава "Заговорът на равнодушните" в превод на Кръстю Кръстев. "Човекът сменя кожата си" има два превода – на Иванка Васева и на Васил Каратеодоров, а "Изгарям Париж" е преведен от полски от Георги Минчев (1983 г.). В антологията "Полската поезия между двете световни войни" (Университетско издателство "Св. Климент Охридски", 1996 г.) Панайот Карагьозов е включил няколко стихотворения в свой превод (впрочем едва тук фамилното име на писателя е транскрибирано правилно: Яшенски, а не "Ясенски").

Бруно Яшенски е типичен представител на полския авангард, родил се заедно с младата полска независима държава и залязъл заедно с нейната независимост през 1939 година. Но оставил важен отпечатък върху съвременната полска литература.

Иван Вълев

Предлагаме ви два текста на Бруно Яшенски, класически за полския футуризъм: стихотворението "Обувка в ревера" ("But w butonierce", 1921) от едноименната стихосбирка и манифеста "Към полския народ. Манифест по въпроса за незабавната футуризация на живота" ("Do narodu polskiego. Manifest w sprawie natychmiastowej futurozacji życia", 1921). Стихотворението е преведено и от Панайот Карагьозов и е публикувано в посочената по-горе антология на полската поезия. Тук ви предлагаме друг негов преводен вариант, както и първия български превод на манифеста. Текстове на Яшенски са взети от антологията със съставител Анджеј Лам: Andrzej Lam. Polska awangarda poetycka. Programy lat 1917-1923. Manifesty i protesty – Kraków 1969, II, 174; 208-214.

Bruno Jasiński

BUT W BUTONIERCE

Zmarnowałem podeszwy w całodziennych spieszeniach,
Teraz jestem słoneczny, siebiepewny i rad.
Idę młody, genialny, trzymam ręce w kieszeniach,
Stawiam kroki milowe, zamaszyste, jak świat.

Nie zatrzymam się nigdzie na rozstajach, na wiorstach,
Bo mnie niesie coś wiecznie, motorycznie i przed.
Mijam strachy na wróble w eleganckich windhorstach,
Wszystkim kłaniam się grzecznie i poprawiam im pled.

W parkocieniu krótkietni – jakiś meeting panieński.
Diskutują o sztuce, objawiając swój traf.
One jeszcze nie wiedzą, że gdy nastał Jasiński,
Bezpowrotnie umarli i Tetmajer i Staff.

One jeszcze nie wiedzą, one jeszcze nie wierzą.
Poezyjność, futurizm – niewiadoma i X.
Chodźmy biegać, panienki, niech się główki oświeżą –
Będzie lepiej smakować poobiedni jour-fixe.

Przeleciało gdzieś auto w białych kłębach benzyny,
Zafurkotał na wietrze trzepocący się szal.
Pojechała mi bajka poza góry doliny
I nic jakoś mi nie żal, a powinno być żal...

Tak mi dobrze, tak mojo, aż rechoce się serce.
Same nogi mnie niosą gdzieś – i po co mi, gdzie?
Idę młody, genialny, niosę BUT W BUTONIERCE,
tym co za mną nie zdążą echopowiem: – Adieu! –

Бруно Яшенски

ОБУВКА В РЕВЕРА

Аз съсипах подметки да търча всекидневно.
А сега съм уверен и сияя от смях.
Ходя млад, гениален и небрежно, и гневно
правя крачки огромни и се движа с размах.

Не желая да спирам на разклони, кантони...
Нещо вечно ме носи инстинктивно напред.
Плашила отминавам в елегантни балтони
и оправям им шала, свалям шапка наред.

На игрище за крокет, в паркосянка, по женски
група дамички водят за изкуството лаф.
Те не знаят все още: щом дошъл е Яшенски,
безвъзвратно са мъртви и Тетмайер, и Стаф.

Те не знаят все още, заслепени са всички.
Футуризмът за тях е – неизвестно и Х.
Да побягаме, дами, освежете главички,
че ви чака по-вкусен предвечерен *jour-fixe*.

Сред бензинени пари профуча лимузина.
И от вятъра грабнат, нечий шал заплющя.
Мойта приказка литна зад гори и долини,
да скърбя се полага, но не чувствам скръбта.

Чак се хили сърцето и от жал не треперя.
И краката ме носят – за какво, накъде?
Крача млад, гениален, със ОБУВКА В РЕВЕРА,
а на всички зад мене еховикам: – Adieu! –

Превод от полски: **Иван Вълев**